

Generálmajor Ing. Emil Antušák

Na prahu 21. století

Mezinárodní systém ve 20. století prochází třetí velkou změnou. Tato poslední byla vyvolána ukončením studené války. Bipolární svět se rozpadl a byl nahrazen nejistotou a nestabilitou. Globální hrozba jaderné války byla nahrazena nebezpečím regionálních krizí a konfliktů, jejichž řešení si vyžaduje zásah vojenské síly, prezentované mírovými sbory OSN. Tuto sílu, jak ukazují zkušenosti z války v bývalé Jugoslávii a dalších krizových oblastech, zpravidla nelze použít formou klasických válečných operací.

Zkušenosti z války v Afganistanu, v Perském zálivu, ale i krizových oblastí Evropy, Asie, Afriky, Latinské Ameriky ukazují, že konec 20. století přináší s sebou i konec tradičním představám o válce, zákonech války i způsobech vedení válečných operací. Je to nepříjemné, ale pokud chceme udržet krok s vyspělým světem, musíme se těmito otázkami zabývat. Jen tak totiž budeme schopni udržet krok s vyspělými armádami NATO, o kompatibilitu s kterými již dnes usilujeme. Nastal čas kontinuity a změn a my musíme pochopit jakých. Neexistuje dostatečně velký komplex změn, který by natrvalo stabilizoval novou situaci. Evoluční a revoluční změny existují vedle sebe a vzájemně se ovlivňují. Tyto změny však nelze oddělit přinejmenším od tří konstant - příčin vzniku války, podstaty války a základů bojové síly armády. Americký stratég A. T. Mahan o tom píše: „Zatímco podmínky války se mění od století ke století a zdokonalují se zbraně, existují určité poznatky ze školy historie, které zůstávají neměnné. Je moudré zkoumat věci, které jsou stejné, je však rovněž moudré vyhledávat věci, které jsou odlišné.“

Řada západních vojenských odborníků se domnívá, že zákony (principy) války mají ve vojenském umění univerzální a trvalou platnost. Dalšími autory je však toto pojetí zpochybňováno.

Je uváděno, že téměř každá moderní armáda má své vlastní ve služebních předpisech vyjádřené (tedy rozdílné) zákony, které odrážejí její zpravidla válečné zkušenosti. Zákony války nemají tedy univerzální platnost, nýbrž závisejí na konkrétním stupni poznání a historických zkušenostech dané armády.

Nejuznávanější tvůrci zákonů války (např. Sun Tsu, Napoleon, Clausewitz) je nevytvářeli jako zákony, ale jako pravidla a zásady, které mají přispět k rychlé orientaci a správnému rozhodování za nepřehledných, nejistých a kontroverzních podmínek boje, ke zvýšení účinnosti velení tím, že usnadní vzájemnou komunikaci, rychlé a jednotné pochopení „záměru“ nadřízeného.

Už jen v této malé ukázce různorodosti pohledů na stejnou věc v nás musí vzbudit otázku, k čemu vlastně máme připravovat velitele, štáby a vojska.

Je nutné rozlišovat jak použít operační síly v souladu s aktuální situací.

Podle amerických expertů „obecně by se již neměla objevit válka (jako vysoce organizovaný ozbrojený konflikt) mezi dvěma vysoce rozvinutými společnostmi. Nicméně násilí bude propukát dále uvnitř rozvinuté i méně rozvinuté společnosti a bude v rámci lokálních konfliktů vytvářet situace často nerozlišitelné od tradiční války“.

Praxe často diametrálně mění tradiční představy o budoucích válkách. Pokud bylo cílem minulých válek porazit protivníka lepší bojovou činností (násilným fyzickým zápasem za použití zbraní), může být cílem příštích válek (jiných než tradičních) „neutrpet ztráty“ tím, že s protivníkem se nebude vést přímý ozbrojený boj, ale půjde o operace, představující morální a intelektuální zápas, který dá pojmu „válka“ nový obsah a podstatu.

Americký časopis JOINT FORCE QUARTERLY (Spring 94) uveřejnil článek G. T. Hammonda „Paradoxy války“, kde autor říká, že většina současných států dnes není schopna vést ozbrojený konflikt tak, jak byl znám doposud. Vojenské vítězství dnes již nemá ten punc, který mělo dříve. *Použití síly se stává pro průmyslově vyspělé státy ve stále větší míře pouze posledním východiskem z nouze. Síla je dnes neefektivnější, když ji někdo má, ale není nucen ji použít. Konvenční nebo jaderné konflikty se nevyplatí poraženému a v mnoha případech ani vítězi.*

Představa války, jak se vytvářela po staletí, je přesná, názorná a evokující. Charakterizují ji bojové střety. Značné vynaložení živé síly a hmotných prostředků zde postačuje k dosažení vojenských cílů, které vedou k novému mezinárodnímu uspořádání. Ačkoliv je tato představa běžná a přesvědčivá, je stále více irelevantní; je odrazem zastaralých, povrchně zjednodušujících, dokonce romantických názorů na vítězství a prohru. Je to představa války založená na paradoxu, že by měla být samozřejmě vedena po zralé úvaze, ale její důsledky na rozvoj nových pojmů národní bezpečnostní politiky a vojenskou strategii jsou těžko definovatelné. Považuji za prospěšné, když se čtenáři Vojenských rozhledů seznámí s hlavním obsahem zmíněného článku.

■ Představa (obraz) války

Jestliže chápeme válku pouze jako zápas charakteristický použitím síly, jde o pohled žalostně neúplný, tragicky zjednodušený a zásadně chybný. Následky takové představy jsou velmi vážné. **Při nepochopení podstaty války se její další pokračování stává zbytečně neekonomickým vynaložením životů a zdrojů,** i když je dobře vedena. Války jsou chaotické, nepředvídatelné, drahé, zbytečné a často neúčinné. Zatímco v historii byla válka hlavním nástrojem změn, je dnes stále více činností, jež si ve většině případů nemůžeme dovolit. Byla prostředkem k vytváření a zániku států. Hromadné vraždění ve velkém měřítku za použití jednoduchých, ale smrtících zbraní, bude pokračovat. V budoucnu se však válka vyvine v mnohem opatrněji vytvořenou formu konfliktu s odlišným souborem pohnutek než v minulosti.

Válka může být přetransformována změnou cílů stejně jako prostředků. Konflikty se mohou vyskytnout v obdobích navenek nerozeznatelných od míru a nemusí zahrnovat jakékoliv nové násilné uspořádání území, zájmů nebo zdrojů. Takové

konflikty mohou být zvládnuty *posunem v status quo*. Krátce řečeno, budoucí válka mezi průmyslově vyspělými zeměmi, ať už efektivní nebo neefektivní, by mohla být zdánlivě neviditelná. Pravděpodobně to bude alespoň zčásti informační válka, která se odehrává mezi vjemy (představami) soupeřů. Bude zahrnovat množství datových toků, organizovaných a řazených soupeřícími informačními systémy jako vojska, letouny a plavidla. Bude to mentální a emocionální skutečná válka, ne méně vražedná a reálná. Aby byly ozbrojené síly v takových konfliktech úspěšné, musí se zásadně reorganizovat.

Předložená **tabulka Představy války** staví do kontrastu přijímané poznatky o válce s přihlédnutím k realitě. Konvenční představa je model pro popis, vysvětlení a předvídání války; nekonvenční představa je odrazem reality války vedené v budoucnu.

Představy války

konvenční	nekonvenční
násilný konflikt	mírové soutěžení
zápas na fyzické úrovni	intelektuální zápas
průběh v prostoru	průběh v čase
ničení	vytváření hodnot
začata a ukončena fyzickým útokem	začata a ukončena z morálních důvodů
soustředění na prostř. protivníka	soustředění na vnímání protivníka
hmotná podstata	nehmotná podstata
hnací síla je výzbroj	hnací síla je nemateriální
rozhodují vyhrané bitvy	rozhoduje příprava v době míru
cílem války je zvítězit	cílem války je neprohrát
zvítězit lepší bojovou činností	lepší je zvítězit, ale ne bojem

Nejde zde o rozhodování buď, a nebo. Nepotřebujeme vybrat jednu představu války, abychom vyloučili druhou. Spíše musíme přeformulovat teorii války, abychom zařadili nekonvenční i konvenční prvky. Podstata válek - zbraně s nimiž jsou vedeny, cíle pro něž pokračují a prostředky jimiž jsou udržovány v chodu - je základnější a komplexnější, než bychom mysleli.

Prvky, které tvoří paradoxy války, nejsou nové. Většina z nich byla známa po tisíceletí. Téměř před 2500 lety tvrdil Sun Tsu, že válka je založena na podvodu a že vrchol dovednosti je podrobit si protivníka, aniž bychom s ním bojovali. Zatímco nechat přijmout tuto pravdu je předmětem dalších diskusí, je možno pouze říci, že **pochopení podstaty věci, nalezené v těchto paradoxech**, nevynechává, všeobecně vzato, žádnou alternativu, ale **mění model války**. Nebude-li to provedeno takto, povede to prakticky k neschopnosti státu úspěšně obstát ve světové soutěži

po skončení studené války. Potom je ale válka v Perském zálivu - o níž někteří tvrdí, že *koaliční síly nevyhrály a Saddamovy ozbrojené síly neprohrály* - předzvěstí zklamání, které nás čeká, pokud nezměníme své chápání války, z něhož bychom se měli poučit.

■ Konflikt versus soutěžení

Pokud státy soutěží o to, kdo bude mít lepší zbraně, jsou výsledky vojenských rozhodnutí v době míru ve válce buď potvrzeny, nebo zbaveny platnosti. Důležitější než fyzická soutěž je, že zbraně jsou konstruovány, strategie a taktiky jsou rozvíjeny a výcvik je uskutečňován. Tak jsou války často vyhrány nebo prohrány před tím, než padne první výstřel. Velcí vůdci, technologické objevy a náhoda mohou výsledky změnit, ale takové případy jsou vzácné a nevytvářejí základ pro budování spolehlivé strategie. V boji o Velkou Británii se projeví všechny tři faktory, ale výsledek byl přesto zanedbatelný.

Ve své stati „Morální ekvivalent války“ William James říká: „Značně vyostřený, bezohledný konkurenční boj při přípravách na válku mezi státy je skutečnou válkou, nepřetržitou, neustálou... boje jsou pouze způsobem veřejného ověření mistrovství získaného v době míru.“ Tak věc zvaná válka není skutečnou válkou, je vyhrána či prohrána, plánována nebo zamýšlena, vedena nebo je od ní upuštěno v myslích těch, kteří se na ni připravovali v dobách zdánlivého míru. **Období, kdy nepanuje nepřátelství, není přátelské, ale je spíše naplněno zápasem o co nejlepší připravenost na válku.** To je obsah podstaty demonstrace bojových možností, čemuž se říká válka. Čekat na ozbrojený konflikt jako test síly může vést k porážce. Může být příliš pozdě na hromadění lidského potenciálu, materiálu a morálních důvodů k zajištění vítězství.

■ Fyzická versus intelektuální

Pokud by bylo možno určit vítěze předem, nebylo by nutné soutěžit, aby se potvrdila předešlá analýza. Absolutní jistota však neexistuje, což je důvodem, proč stadiony, závodní dráhy a ringy přitahují sázkaře. Totéž platí i o válce. Miliardy dolarů se sázejí na výsledky soutěží vedených ozbrojenými silami. Pokud však budete znát protivníka a jeho orientaci, rozumět jeho kultuře, jazyku a osobnosti, chápat jeho hlediska a jeho systém rozhodování, můžete ovlivnit jeho činnost a reakce bez použití síly. Pokud je vrcholem vojenského umění podílet si nepříteli bez boje, jak tvrdí Sun Tsu, je potom třeba věnovat značnou pozornost duševním a morálním aspektům války, a nejen pouze materiálním. To znamená, že průzkum, klamání, diplomacie a další opatření získávají stále vyšší prioritu. Znalost kultury nepřítel, jeho náboženství a vnímání světa je stejně důležitá jako vlastní výcvik, organizace a výzbroj vojsk. To opět není nový pohled, ale zatím nebyl dostatečně zdůrazněn. Naše zaslepení možnostmi vlastních technických prostředků často zatlačuje do pozadí důležitější znalosti. Kulturní antropologie může být pro úspěch ve válce stejně důležitá jako průzkum vedený nejmodernějšími družicemi.

Znalost myšlení nepřítel - jeho představitelů a společnosti - je rozhodující a může znamenat úspěch či selhání v zápase. Příkladem je ofenziva vietkongu

v r. 1968. Navzdory fyzickým ztrátám severního Vietnamu a jihovietnamských partyzánů znamenala tato ofenziva pro Hanoi politické a morální vítězství nesmírného významu. Američané totiž byli do té doby přesvědčeni, že nepřítel není schopen provést žádný větší útok. V důsledku toho pak přestalo mnoho lidí podporovat vládu kvůli lživým informacím o vedení války.

■ Prostor versus čas

Většina představ o válce se pojí k zničení nepřítelů, rozhodujícím prostředkům, zachování suverenity a změnám teritoria. Avšak války jsou vyhrávány nebo prohrávány, začínány, končeny a vedeny v čase stejně jako v prostoru, kde čas je obvykle důležitější faktor. Kdyby Německo porazilo Sovětský svaz dříve, a kdyby nepokračovalo v zimní ofenzivě, kdyby americké letouny na Midway nenašly Japonce právě před jejich návratem zpět na letadlové lodě, a kdyby se Izrael nenaučil vyhýbat se protiletadlovým řízeným střelám v jomkipurské válce, mohly by být výsledky těchto konfliktů zcela odlišné.

Zápas o území měl málo co do činění s úspěchem v moderní válce, které se účastní technicky rozvinutá společenství. Ale časový faktor při útoku, průzkumu, zásobování a palebné podpoře je rozhodující pro úspěch nebo ztráty. Zisk nebo ztráta území zcela potvrzuje důležitost časového faktoru. Řečeno jednoduše slovy Nathana Bedforda Foresta, vítězství je dostat se tam „první s co nejvíce lidmi“. Dostat se tam ve správný čas je stejně důležité jako dostat se na správné místo.

■ Ničení versus tvořivost

Aby bylo možno tvořit, je třeba ničit. Jestliže člověk staví budovy a přetváří postupně krajinu, navrhuje nové výrobky z jednotlivých komponentů nebo má nápady, které transformují existující předpoklady, vztahy a náhledy, ničí současnost a dědictví, aby mohl vytvořit nové. Destruktivní dedukce je nezbytnou podmínkou pro učení. Tvořivost spočívá v rychlém pochopení, výrazném rozvinutí, nové metodologii nebo porovnávání myšlenek a vede k novým možnostem. Vyžaduje také integraci, představivost s inovací. Je třeba se dostat za hranice konvenčních znalostí v revidovaných, nově zkombinovaných a nově uspořádaných pojmech, které vedou k pokroku. Člověk musí svou mysl oprostit od starých představ, odnaučit se a zapomenout minulé způsoby uspořádání informací, aby byly věci jasnější a informace uspořádány novým způsobem. Takové duševní schopnosti - umění improvizace - jsou podstatou války. Destrukce i tvořivost provázejí války.

Věci nemohou jít vždy tak, jak jsou plánovány a ve vedení války a její přípravy je velice mnoho riskantního - může být zničeno více, než je nutné nebo se válka může i prohrát. Pochopení nezbytnosti destrukce jako podmínky pro tvořivost je začátek moudrého přístupu.

Válka, dokonce i pomyslná válka cestou závodu ve zbrojení a zastrašování, spočívá v mentální destrukci a tvořivosti, které musí předcházet úsilí o destrukci a tvořivost fyzickou. Takže válka, produkt lidské mysli, je výplodem mentální destrukce a tvořivosti, ne pouze fyzické destrukce. Je vedena z tvořivých důvodů, aby bylo dosaženo nových výsledků, diametrálně odlišných od minulého stavu.

Válka je destrukce, ale je vždy tvůrčí činností. K vítězství je třeba vytvořit nový soubor okolností. Úspěch nebo porážka v míru nebo ve válce jsou závislé na tvůrčích schopnostech a představách. Tyto představy mohou být realizovány nenásilnými prostředky nebo silou, zastrasováním nebo hrozbami a strategiemi, které působí proti nepřátelským zásadám nebo silám. Válka je tedy tvůrčí činnost, snaží se přinést něco nového, včetně vztahů, které jsou odlišné od původních.

■ Fyzický útok versus morální cíle

Pohnutkami válek tohoto století byly spíše morální cíle než pouze fyzický útok. Ačkoli některé slogany týkající se útoku (jako „Pamatuj na to hlavně“) sloužily jako posměšný pokřik, je podstata konfliktu nejlépe zachycena v táborových písních, v literatuře, umění, filmech nebo v plakátové propagandě, která zobrazuje morální podstatu vojenské síly, jako je zabíjení a smrt. Představy jsou důležité a motivační. Význam fyzických útoků ve dvou světových válkách (např. potopení Lusitanie a útok na Pearl Harbor) jistě nemohou být brány jako důvod pro účast USA na těchto konfliktech. Ale svoboda moří, o níž se bojovalo v každé válce, imperativ, který podporoval úsilí Británie a nebezpečí, které kladl světu rozpínavý fašismus, byly záležitosti stejné nebo dokonce ještě větší důležitosti. Angažovanost USA v Koreji a ve Vietnamu závisela značně na morálním odporu ke komunismu a potřebě hrát úlohu spolehlivého vůdce a spojence, stejně jako na prozaických zájmech nebo vojenské hrozbě. Amerika konstatovala, že Korea nespadá do rámce jejích strategických plánů a Vietnam byl hlavně záležitostí principiální. Nedostatek jasných vlastních ekonomických zájmů v obou případech byl terčem posměchu marxistických kritiků americké zahraniční politiky. Rada bezpečnosti musela přijmout deset rezolucí, než přesvědčila Kongres USA o oprávněnosti osvobození Kuvajtu. Hlasování bylo pak dokonce velmi těsné, navzdory nebezpečí, které irácký agresor znamenal pro ropné zásobování průmyslových zemí.

Tyto války končily vzhledem k zásadám a morálním hodnotám, stejně jako důsledkem fyzického útoku. V 1. světové válce se Německo domáhalo míru podle 14 Wilsonových bodů a jako následek dostalo článek 231 Versailleské mírové smlouvy, tj. doložku o válečných zločinech. Tyto formulace a ne zcela dovršená porážka na bojišti způsobila vznik éry, kterou E. H. Carr v titulu své knihy o meziválečném období charakterizuje jako „Dvacetiletá krize, 1919-1937“. Na konci druhé světové války Japonsko odolávalo navzdory zničení svých měst konvenčními a dvěma jadernými zbraněmi, dokud jim nebyly dány záruky na zachování císařství. Byl to pro Japonsko morální problém tak značné důležitosti, že o něm prakticky odmítalo jednat i tvář v tvář totální porážce.

V Koreji se jednání o příměří protahovalo kvůli repatriaci válečných zajatců. Ve Vietnamu převládla politika „míru se ctí“, což byla stejně bezobsažná fráze, jako je dnes a byla odůvodňována nemožností vést válku, kterou veřejnost považuje za nemorální. Rozhodnutí zastavit válku v Perském zálivu bylo alespoň označeno jako morálně přijatelné východisko ze situace zbytečného zabíjení na tzv. dálnici smrti a realizací cíle, pro který byla válka zdánlivě rozpoutána, tj. osvobození Kuvajtu.

■ Prostředky versus vnímání

Prostředky války, možnosti a detailní porovnání úrovní jednotlivých součástí ozbrojených sil jsou hodnoceny jako důležité a často jsou v popředí pozornosti, ale přesto jsou pouze vnějšími aspekty mnohem složitějších procesů. Války mohou vzniknout nešťastnou náhodou a nedorozuměním nebo kvůli příliš dobré znalosti nepřítele. Chápání případných protivníků je však stejně důležité jako prostředky, kterými dosahují svých cílů. Chápání předchází možnostem. To, že někdo dostane strach, je předpokladem pro získání prostředků na vlastní obranu nebo k ochraně před útokem nepřátel. Geoffrey Blainey popsal pojem závody ve zbrojení následovně: „Vypadá to prostě jako záměrná příprava na válku, soutěžení, které přibližuje válku, ale může to být spíše opatrné odložení války, pokus využít silnějších hrozeb, které mají prioritu před válkou. Zda to válkou skončí, závisí hlavně na soupeřících státech, jejich pocitu vlastní síly k poražení toho druhého.“

Ovlivňování pocitů nepřítele je důležité. Vytváření iluzí - nebo matoucích pojmů - k jeho oklamání je vrcholem vojenského umění. Přimět nepřítele k rozhodnutí nepřejít do akce, která není v jeho zájmu (tím, že ho přesvědčíme, že není), je téměř poslední možnost použití diplomacie a nátlaku při uskutečňování národních cílů - oslabení nepřítele bez zaútočení. Ale udělat to tak, že nerealizuje, co se mu nabízel, je totální uplatnění strategie. Důležitým prvkem války je tedy chápání akce, která se uskutečnila nebo které bylo zabráněno. Ovlivňování vnímání je právě tak důležité jako dosažení potřebných schopností. Oboje by se mělo vzájemně posilovat.

■ Hmotné versus nehmotné

Tradiční měřítko úspěchu ve válce představují získání nepřátelského území, způsobení ztrát na živé síle, zničení infrastruktury a majetku. Viděli jsme rozsáhlé přímo publikované události, zprostředkované kamerami CNN, na obou stranách válečného konfliktu v Perském zálivu. Jak jsou relevantní? Představují pozůstatek zastaralých představ, nebo moderní válku? A co nehmotné prostředky? Které to jsou a jak mohou být důležité pro strategické výpočty? Takové otázky přicházejí na mysl po důkladném zamyšlení. Odpovědi naznačují, že nehmotné prostředky mají vyšší váhu než jiné přístupy, že oddanost, loajalita, náboženství, zánícení a rituály násobí síly. Japonský samurajský kodex, zákon mlčení členů mafie, disciplína indiánských bojovníků, strádání, které vězni snášejí trpělivě spíše než prozrazení informací nepříteli, všechno mluví pro sílu nehmotných idejí. Nadšení, motivace, odvaha a jejich nedostatek jsou pro úspěch ve válce stejně důležité jako množství prostředků vojenské síly. Morální stav v boji je rovněž velká neznámá. Prohrávající někdy pohrdají rozumnými šancemi a vítězí. Věrnost může být někdy důležitější než výzbroj, což je fakt, který Finové, Izraelci, Američané a další zjistili ze zkušenosti.

Moudrost těchto paradoxů je obsažena ve Stalinově ironické poznámce: „Papež! Kolik má divizí?“ Žádnou. Ale to neznamená, že polský papež nemohl přispět ke vzestupu Solidarity v horlivě katolické zemi. To bylo pro Sovětský svaz dilema, že by měl Kreml postupovat opatrněji, než kdyby byl papež narozen na Apeninském

poloostrově. Živá síla a zbraně jsou důležité, ale toto jsou symboly a zásady. Důvody, loajalita a přibuzenství jsou hlavními určujícími faktory lidské činnosti. Zásady jsou motivací pro zahájení, vytrvání nebo vzchopení mužů a žen k provedení výjimečné oběti pro jejich přesvědčení. Hrdinství a velikost často vypadá, že pohrdá přesilou. Velké vítězství (triumf) nezpůsobuje důvěra ve zbraně, ale oddanost zásadám (principům), ideologii, bohu, zemi nebo lidu. Nemateriální hodnoty - pro něž je ochoten člověk zemřít - motivují činy a mají málo nebo nic co do činění s fyzickými možnostmi, jimiž disponujeme.

■ Hmotné versus nemateriální

Velikost vojenských jednotek a relativní smrtonosnost zbraní - standardní měřítka pro porovnávací analýzu úrovně ozbrojených sil - i když ne bezvýznamná, se stále více stávají druhotné. Detailní sledování kvantitativních údajů je pro vítězství ve válce méně relevantní než dokonalé znalosti. Rostoucí vojenské možnosti se týkají spíše nemateriálního než materiálního - ideje, plány a vazby, které shromažďují, třídí, rozšiřují a využívají informace. Ačkoliv je tu zřejmá analogie, počítačové programové vybavení (software) je jenom částí nekonvenčního obrazu války. Žádné moderní ozbrojené síly nemohou fungovat bez vzdálených sensorů, počítačových rozhraní, telekomunikačního spojení či navigačních a průzkumných systémů - všechno závisí na dokonalosti nemateriálního.

Ale nemateriální samo je produktem komplexnější vize a architekturou vyššího stupně složitosti (komplexnosti). Informační věk a schopnost postihnout neefektivní hierarchie je rozhodující pro pochopení budoucích vysoce technických válek. Pro procvičení velení a řízení není požadován žádný speciální uzel nebo hierarchie pro zplnomocnění styčného důstojníka. Clausewitzův „střed důležitosti“ vede ke způsobu jak sestavit komplex nekooperujících středů důležitosti. Tradiční stanovení cílů se stává tak komplexní, že je téměř nemožné je realizovat v době osobních přenosných počítačů a globálních, redundantních, téměř v reálném čase pracujících datových sítí. Znalost samotná je zcela nemateriální, rozptyluje se a zaniká, a je podstatnější než hmotné prostředky, které řídí. Síť a ne výzbroj, mozky a ne zbraně a myšlenky a ne věci se stávají skutečnými cíli války.

■ Boje versus připravenost

Při studiu dlouhého období relativního míru v Evropě 19. století jeden historik poznamenal: „Ozbrojené síly nebyly určeny zprvu pro válečné nasazení, ale měly přinést vítězství... přemožením soupeřících států bez uskutečnění ozbrojeného konfliktu. Příprava na válku a hrozba válkou, zastrasování protivníka nabytou silou (drahé závody ve zbrojení) bylo úspěšnější a levnější než válka samotná. Pokud je vedeno dovedně soutěžení ve zbrojení, nemusí dojít ke střetu zbraní. Skutečný úspěch připravenosti je mít síly a prostředky, kterých není nutno použít, k zastrasení nepřitele hrozbou síly spíše než jejím využitím.“

■ Zvítězit versus neprohrát

V mnoha případech **není nutno k získání politického profitu vyhrát válku v tradičním slova smyslu**. Roste také důležitost veřejného mínění. Představa (vize) krátké války, vysoce technické, s malými ztrátami na životech, je vlastně principem americké vojenské strategie. Je to slabost, ne síla. Válka v Perském zálivu je poslední verzí tohoto fetiše. Pokud válka trvá dlouho nebo jsou vysoké ztráty na životech (Korea, Vietnam), protivník nemusí vojensky zvítězit. Spíše jen neprohráje. To se stalo i v případě války v Perském zálivu, kde Saddam Hussein nemusel zvítězit, ale přežít. Ironické na tom je, že je stále u moci, kdežto jeho protivník George Bush opustil politickou scénu. V závislosti na „rozdaných kartách“ v konfliktu není nutné pro dosažení politického vítězství v konfliktu zvítězit vojensky. Saddam Hussein rozdrtil opozici Kurdů a šíitů a jeho republikánská garda a jaderná výzbroj nebyly tak nebezpečné jak se původně čekalo. Nevyhrál, ale také nebyl politicky poražen. Konečný stav po válce v Perském zálivu nevypadal moc odlišně od původní situace v roce 1990. I když byl Irák dle tradičních měřítek jasně poražen, irácké jednotky vlastně neutrpěly porážku a většina z nich ani nebojovala. Přežily a mohou být v krátkém čase opět nebezpečné jako před válkou v Perském zálivu.

■ Bojovat versus nebojovat

Připravenost (pohotovost) je nezbytná věc, ale její původní cíl je získat zbraně bez toho, aby je bylo nutno použít. Jak uvedl Bernard Brodie, zvláště pro období jaderných zbraní: „Dosud bylo hlavním cílem válku vyhrát. Ode dneška musí být cílem se válce vyhnout.“ Vojenské myšlení nehledá zbytečně vhodný test efektivity. Drtivější převaha sil znamená menší ztráty. V demokratických zemích je palebná síla preferována před živou silou, i když totalitní režimy tento vztah obrátily. Civilní hledisko definuje účinnost slovy mít dostatek prostředků ke splnění úkolu. Ke zvýšení účinnosti ozbrojených sil a za účelem přemožení protivníka je preferována vojenská ničivá síla a redundance. Zastrasování nepřítele může mít přednost před bojem, pokud je tím splněn cíl. Prokázaná převaha má převahu před paritou, parita je lepší než podřízenost a sebevražedná oběť je lepší než kapitulace. Ale zastrašování mocnými ozbrojenými silami, odvozené od bezvýhradné převahy (prostřednictvím technologie, úrovně vojsk, smluv, diplomacie a klamání), má přednost před ozbrojeným konfliktem.

Získání dostatečné síly, výcvik a vlastenectví budou potřebné pro zastrašení. Často se jedná jen o demonstraci úmyslu jít do války. Existuje široká škála postupů jak dojít k naplnění národních cílů. Chybějící představa nekonvenčního vedení války může vést k porážce mnoha způsoby. Můžeme se vzdát možností (prostředků), nemít žádné cíle, nebo být neschopni sjednotit cíle a prostředky. To by mohlo prověřit osud.

■ Od paradoxu k modelu

Ve výčtu těchto paradoxů se ukazuje, jak může být zjednodušený a potenciálně nebezpečný pohled na válku z hlediska jejích nákladů a důsledků. Soutěžení

vedoucí ke konfrontaci a nakonec i k válce je daleko důvtipnější než většina těch, co rozhodují a veřejně realizují. Hra jsou šachy, nikoli šachovnice: to zahrnuje manévrování, postavení, časový faktor a následky spočítané na několik kroků kupředu. **Hráč vyhrává tím, že přesvědčí protivníka, aby uznal, že prohrál, ne jeho úplným zničením a smetením ze stolu.** Válka je stejně jako věda umění, je to lidský, ne mechanický proces. Jako taková je válka subjektem širokého spektra lidských slabostí. Znalost sebe sama stejně jako protivníka je nesnadný, ale nutný výkon. Zaměření na tyto paradoxy může pomoci zabránit sebeklam a neúplným představám o válce, jejích příčinách, vedení a důsledcích.

Válka je produktem vzájemného působení lidí. Má definované vlastnosti a charakter pouze s odkazem na způsob, kterým je v duchu viděna a vedena lidmi. Každá válka je jedinečná. „Válka“ je lingvistická a mentální kategorie se stejným vztahem k „lidstvu“ jako lidé; ale nemůžeme být konkrétnější při klasifikaci atributů, než umožňuje nízká úroveň generalizace. Válka může mít různou formu nebo podstatu. Není statická, ale dynamická. Není snadno definovatelná, předvídatelná a dopředu naplánovaná. Vojenské subjekty, které vedou boj, jsou na tom podobně. Nemůžeme změnit charakteristiky ozbrojených sil nebo jejich možnosti ve válce, či postup konfliktu mezi nebo uvnitř států a skupinami.

Nikdy nebudeme vědět v detailech nebo předem způsoby, jak válka vznikne, jak bude pokračovat a jak skončí. Ani nemůžeme zaručit, že předpoklady o válce sdílí náš spojenec nebo nepřítel. Nemůžeme jim nařizovat, pouze je ovlivňovat. Musíme mít tvůrčí přístup ke konfliktu, snažit se zbavit všech omezení v našich představách.

Rozhodnutí bojovat zahrnuje něčí velkolepou vizi světové reality, ať v přítomnosti, nebo v budoucnosti. Je třeba se zaměřit přímo na pocity nepřítele a to cíleně. Válka je především neurologický a mentální proces. Obsahuje zasahování do nepřátelského rozhodovacího procesu s cílem zmaření a zmatení jeho plánů vytvořením nemožnosti rozhodovat a zmatků. Je to, pozitivně i negativně, způsob formování prostředí - zkrátka, nadřazení ducha nad hmotou.

Jaké jsou důsledky těchto pohledů? Musíme se zaměřit na přípravu na válku, abychom ji nemuseli vést, alespoň ne v konvenčním slova smyslu. To vyžaduje přizpůsobení cílů vojenského výcviku, vzdělání, výzkumu. To, co se v míru odehrává na cvičištích, ve školách, výzkumných zařízeních - bude stejně důležité jako plánování operací, nasazení a v některých případech skutečné rozvinutí ozbrojených sil. Následky neporozumění podstaty války a nezbytnost přípravy na ni mohou být obrovské.

Literatura:

Sullivan, G. R.: Land Warfare in the 21st Century. Carlisle Barrack, Strategic Studies Institute U.S. Army War College 1993.